

БАБЮК В. А.

Дипломатична академія України при МЗС України

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Статтю присвячено аналізу існуючих інтерактивних методів навчання усного мовлення майбутніх фахівців у галузі міжнародних відносин та зовнішньої політики в умовах оновлення мовної освіти України та наближення її до загальноєвропейських і світових стандартів. Визначено суть цих методів, переваги та недоліки, а також доцільність використання на різних етапах навчання.

Ключові слова: інтерактивні методи, усне мовлення, ефективність навчання, професійна спрямованість, фахівці у галузі міжнародних відносин.

Статья посвящена анализу существующих интерактивных методов обучения говорению дипломатов, специалистов в области международных отношений и внешней политики в условиях обновления языкового образования Украины и приближения его к общеевропейским и мировым стандартам. Определена суть этих методов, достоинства и недостатки, а также целесообразность использования на разных этапах обучения.

Ключевые слова: интерактивные методы, говорение, эффективность обучения, профессиональная направленность, специалисты в области международных отношений.

The article considers the basic interactive teaching methods of speaking of the international affairs specialists in the context of the transformation of Ukrainian language education according to the best common European and world standards. The essence, advantages and disadvantages as well as expediency of these methods have been defined.

Key words: interactive methods, speaking, effectiveness, professional orientation, international affairs specialists.

Актуальність дослідження. В контексті розширення міжнародних зв'язків України в різноманітних сферах життєдіяльності навчання усного професійно спрямованого мовлення кадрів в державних структурах та міжнародних організаціях, що репрезентують інтереси України на міжнародній арені, постає одним з найважливіших аспектів у процесі навчання іноземної мови.

В умовах оновлення мовної освіти та наближення реалій системи освіти в Україні до загальноєвропейських та світових стандартів основною стратегічною метою вивчення іноземної мови є прагнення збільшити мобільність та співпрацю держав і окремих громадян в різних сферах людської діяльності і підтримання таких методів вивчення і викладання мови, які допомагають досягти цієї мети [1:1–4]. Сьогодні перед викладачами іноземної мови у вищих навчальних закладах, які

готують майбутні кадри в сфері міжнародних відносин, гостро постає проблема пошуку шляхів підвищення пізнавального інтересу слухачів до вивчення мови, закріплення їхньої позитивної мотивації в процесі навчання та необхідність підвищити ефективність процесу навчання мови. Однією з можливостей вирішення даної проблеми є використання технології інтерактивного навчання.

Мета. Здійснити критичний аналіз інтерактивних методів навчання усного мовлення майбутніх дипломатів та фахівців у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики, визначити їхню суть, переваги та недоліки, а також доцільність використання на різних етапах навчального процесу.

Об'єкт. У даній статті центр уваги зосереджено на основних існуючих інтерактивних методах навчання, зокрема тих, що сприяють розвитку такого необхідного виду мовленнєвої діяльності як говоріння.

В педагогіці існують численні класифікації методів навчання. В центрі уваги даного дослідження ми зосередимо увагу на тій, в основі якої – роль того, хто навчається у процесі навчання. Традиційно в ній виділяють три різновиди методів: пасивні, активні та інтерактивні. Інтерактивні методи – це такі методи, що дозволяють взаємодіяти між собою; а інтерактивне навчання – навчання побудоване на взаємодії тих, хто навчається, а також самого педагога. Ці методи найбільше відповідають особистісноорієнтованому підходу, оскільки вони передбачають співнавчання (колективне, навчання у співпраці), при цьому і той, хто навчається, і педагог виступають суб'єктами навчального процесу. Педагог виступає лише в ролі організатора навчання, лідера групи, фасилітатора, творця умов для ініціативи слухачів.

Аналіз досліджень та публікацій. В Росії використання активних та інтерактивних методів широко практикувалось у 20–ті рр. ХХ ст. (проектний, лабораторно-бригадний метод, виробничі, трудові екскурсії, практики). Подальша розробка цих методів присутня у працях Сухомлинського (60–ті рр.) [2; 3], а також “педагогіки – співробітництва” (70–80-ті рр.) – Шаталова, Амонашвілі [4; 5; 6; 7]. Дослідженню та застосуванню інтерактивних методів присвятили свої праці Г. А. Китайгородська [8]. А. В. Конишева [9]. О. І. Пометун та О. А. Комар [10]. Н. А. Коломієць [11]. Ю. О. Семенчук [12] та Г. Ф. Кривчикова [13]. Особливо цікавим є досвід американських дослідників, оскільки в останні десятиліття ХХ ст. вони проводили

численні експерименти і наукові дослідження в області інтерактивних методів, розроблені детальні керівництва для педагогів. Дослідження проведені у 80-ті рр. Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд), продемонстрували, що ці методи дозволяють різко збільшити відсоток засвоєння матеріалу. Результати дослідження відображені у так званій "піраміді навчання", з якої випливає, що найменший відсоток засвоєння мають пасивні методики (лекція – 0,5 %, читання – 10 %), а найбільший – інтерактивні (дискусійні групи – 50 %, практика через дію – 75 %, навчання інших, чи негайне застосування – 90 %). 90 відсотків тих, хто вчаться здатні робити це ефективно "своїми вчинками, реальними діями, всіма органами чуттів" [14:96].

Багато педагогів критично оцінюють цю "піраміду", адже дійсно складно точно визначити ступінь засвоєння матеріалу. Відомі випадки, коли "традиційні" лекції чудово, майже дослівно закарбовувались у пам'яті слухачів. Є також люди з потужною здатністю до засвоєння під час читання, що є проявом чудової зорової пам'яті. Однак, у більш широких масштабах, коли мова йде про оперування "середніми статистичними здібностями", закономірність, виражену пірамідою дійсно можна прослідкувати на практиці. Місце інтерактивних методів також ілюструє "таксономія когнітивних цілей Блума" – таблиця рівнів та цілей навчання і розвитку пізнавальних навичок, розроблена групою американських психологів і педагогів під керівництвом професора Бенджаміна Блума, який запропонував ієрархію учбових цілей в залежності від їхньої складності [16]. Згідно з Блумом рівень знань (інформації) є лише початковим етапом у навчанні, хоча і обов'язковим і базовим. (У процесі навчання іноземній мові таким етапом є засвоєння граматики і певного об'єму лексичних одиниць, що у поєднанні дає здатність продукувати зв'язне мовлення). Далі слідує ще п'ять рівнів цілей, причому перші три (знання, розуміння, застосування) є цілями нижчого порядку, а наступні три (аналіз, синтез, порівняння) – вищого порядку [15:47–66]. Необхідно відмітити, що методи інтерактивного навчання дозволяють досягати цілей найвищого порядку. В той же час дані методи містять ще один блок цілей, реалізація яких сприяє розвитку соціальної компетентності (уміння вести дискусію, працювати в групі, вирішувати конфлікти, слухати інших і т. д. [17:12].

В такому контексті ті, хто вивчають мову за власною ініціативою викладають свої думки, розповідають і запитують, а викладач більше слухає, корегує і направляє [18:96–97].

Ведучи мову про формування та розвиток навичок усного мовлення на різних етапах навчального процесу слід відмітити основні їх види:

1. висловлювання несамотійні і за формою, і за змістом (повторювання);
2. висловлювання самотійні за змістом (кліше);
3. висловлювання самотійні за формою, несамотійні за змістом (переказ, реферування);
4. висловлювання самотійні за формою і за змістом (коли є об'єкт про який говорять і висловлюють своє судження про нього).

Для того, щоб розвивати усне мовлення в усіх перелічених вище його видах необхідно створювати певні умови – це знання теми, володіння відповідним мовним матеріалом, розуміння ситуації і наявність стимулу для висловлювання. Матеріал для розвитку усного мовлення засвоюється до ступеню повної автоматизації в усіх його формах. Далі важливо враховувати співвідношення його форм: монологу, діалогу і полілогу, форми, які співіснують і переходять одна в одну. Діалоги є досить ефективними на початковому рівні формування усного мовлення, реалізація якого здійснюється на рівні першого виду мовленнєвої діяльності і частково другої, тобто мова йде про повтор та кліше. Наприклад, на цьому побудований інтенсивний курс французької мови Г. Може [19]. У подальшому підходящим прийомом для вдосконалення навичок усного мовлення є розвиток полілогу у формі рольових ігор, оскільки в такій ситуації одночасно може брати участь досить велика кількість мовців, що дає можливість всім проявити свої здібності та зекономити час (на відміну від монологу, коли є один мовець, а всі інші – слухачі). Групова форма організації навчального процесу має багато переваг, адже сприяє підвищенню мотивації, вчить об'єктивно оцінювати себе і інших, підвищує особистісний статус в колективі. На початковому рівні навчання спілкуванню іноземною мовою найбільш ефективними і доступними являються форми роботи у вигляді драматизації і рольова гра. Ще однією формою близькою до справжнього спілкування є дискусійна гра, в ході якої обговорюються актуальні інтереси тих, хто навчається. Парні, групові, проектні форми роботи мають формулу, при якій успіх кожного реалізується через успіх групи. Дуже часто в процесі

формування і розвитку усного мовлення першочерговим бар'єром стає психологічний, а не, наприклад, нестача обсягу лексики. Зокрема такий бар'єр часто присутній у дорослої аудиторії, тому на початку необхідно приділити особливу увагу подоланню психологічного дискомфорту, комплексів тощо. Однак, навіть самі інструкції та умови інтерактивних вправ не дають можливості слухачу зовсім уникнути спілкування, бути пасивним у ньому. Процесу навчання спрямовується одночасно і на максимальне розкриття індивідуальних можливостей студентів, їхньої особистості, на розвиток аналітичного і критичного мислення, розвиток емоційного інтелекту в процесі оволодіння навичками усного мовлення.

Все вищесказане не означає, що потрібно відмовитись від традиційних методів, однак в рамках розвитку саме усного мовлення новаторські підходи та інтерактивні методи дають набагато більші результати. Для навчання важливі всі методи та рівні пізнання. Плюси і мінуси останніх дозволять правильніше орієнтуватись у доцільності їхнього застосування на тому чи іншому етапі навчання. Позитивними сторонами застосування методів інтерактивного навчання є наступні:

- підвищення інтересу та мотивації, особливе прагнення до самовдосконалення (коли більш слабкі підтягуються до більш сильних);
- більш високий рівень засвоєння матеріалу;
- ефективність і в малих, і у великих за кількістю слухачів групах;
- збільшення часу для практики у говорінні в аудиторії протягом одного заняття кожного слухача, оскільки вони залучені до цього процесу одночасно;
- зниження стомлюваності;
- самостійність кожного продуцента;
- організація і залучення всіх, хто навчається без виключень;
- розвиток усного мовлення, вміння опрацьовувати інформацію;
  - вміння працювати в групі;
  - вдосконалення комунікативних навичок;
  - можливість “нецікаве” перетворити на “цікаве”;
  - можливість врахування індивідуальних особливостей та психологічних факторів у процесі навчання.

Серед недоліків, яких існує мало слід зазначити про такі:

- складність домовитись у середині робочих груп;
- запізнення з виконанням завдання;
- за наявності продуцентів різних рівнів, можливе перенавантаження більш слабких;
- нескінченна дискусія, відхід від теми.

Слід зазначити, що викладач, який професійно застосовує інтерактивні методи у ході занять здатен уникнути недоліків, адже мова йде про доцільну організацію, правильність та дотримання інструкцій і підтримку дисципліни при їхньому використанні. Важливим моментом є те, що фоном під час застосування і традиційних і інтерактивних методів є так званий метод повного мовного занурення (Immersion or L2), адже відомо, що при його застосуванні мова є не матеріалом чи обсягом інформації яку слід засвоїти, а власне інструментом. Тому з самого першого заняття необхідною умовою повинно стати спілкування тих, хто вивчають мову між собою, а також з викладачем виключно іноземною мовою. Надання інструкцій до вправ, рольових ігор, тощо здійснюється виключно іноземною мовою. За необхідності, викладач мусить повторити незрозуміле декілька разів, але не перекладати повідомлення на рідну мову. Створення таких умов для спілкування у навчальному процесі не залишає іншого вибору тим, хто вчать мову, аніж висловлюватись тією мовою, яку вони вивчають.

Дуже важко класифікувати інтерактивні методи, оскільки багато з них є складним переплетінням декількох прийомів. Насправді багато з цих методів є взаємозалежними. Пропонується приблизний перелік методів, що є доцільними для застосування з метою розвитку і вдосконалення усного мовлення:

Таблиця 1

Інтерактивні методи, що використовуються в процесі навчання усного мовлення

Назва методу	Підтип
Творчі завдання	Симуляція життєвих ситуацій
Робота в малих групах	Вулики, Бумеранг
Навчальні ігри	Рольові Ділові Освітні
Використання	Запрошення спеціаліста/носія французької мови

Назва методу	Підтип
громадських ресурсів	Відвідування Французького культурного центру, кінофестивалів, творчих зустрічей тощо
Вивчення і засвоєння, закріплення нового інформаційного матеріалу	Інтерактивна лекція Слухач в ролі викладача Кожен вчить кожного
Обговорення складних і дискусійних проблем	ПОПС – формула Проектний метод Шкала думок Дискусія Дебати Симпозіум Круглий стіл
Вирішення проблем	Мозковий штурм Дерево рішень Переговори та медіація
Вираження власної позиції, аргументація, оцінка	Гарячий стілець, чотири кути

В процесі мовної підготовки майбутніх дипломатів із застосуванням інтерактивних методів особлива увага приділяється дотриманню принципу професійної спрямованості, яка передбачає навчання усного мовлення з урахуванням особливостей їхньої майбутньої професійної діяльності (робота в Міністерстві закордонних справ, у дипломатичній місії, представництві в міжнародній організації, участь у переговорах, протокольних заходах, тощо).

Висновки та подальші перспективи дослідження. Використання інтерактивних методів та технологій дає можливість оволодіти професійно орієнтованим усним мовленням майбутніх дипломатів та фахівців у галузі міжнародних відносин та зовнішньої політики незалежно від загального рівня володіння іноземною мовою (чи є групи за рівнем володіння мовою однорідні чи змішані), етапу навчання (початковий, середній, просунутий) та загальних здібностей слухачів до вивчення іноземної мови.

Ідея інтерактивного навчання потребує доопрацювання і на теоретичному і на практичному рівнях. Сьогодні цю методику критикують з-за відсутності чіткої теоретичної концепції, у змішуванні

під однією назвою різноманітних підходів і методів, зокрема не існує загальноприйнятої класифікації методів.

У процесі застосування методів інтерактивного навчання існують певні бар'єри: обмеженість у викладі великого об'єму матеріалу; необхідність присвячувати багато часу для підготовки власне самого заняття; супротив новим методам і підходам. Ці складнощі необхідно враховувати при плануванні заняття та докладати необхідних зусиль для їхнього подолання.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання /* наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. *Педагогіка* Василя Сухомлинського на зламі епох // Матеріали між нар. наук.-практ. конф. та 5-их Всеукр. пед. читань ["Василь Сухомлинський і сучасність"], (Кіровоград, 1999). / загал. ред. О. Я. Савченко; упоряд.: М. Я. Антоненко, А. С. Бик. – К.; Кіровоград: Видав. дім "ЄЛІСАВЕТ", 1999. – 388 с. – (Методичний вісник. – Вип. 25).
3. *Хрестоматія з української класичної педагогіки*: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський: [навч. посібник] / уклад.: В. П. Кравець, О. І. Мешко. – К.: Грамота, 2008. – 768 с.
4. *Шаталов В. Ф.* Трудных детей не бывает. – М.: ГУП ЦРП "Москва – Санкт-Петербург", 2001. – 93 с.
5. *Амонашвили Ш. А.* Размышления о гуманной педагогике. – М.: Издат. Дом Шалвы Амонашвили, 1996. – 494 с.
6. *Амонашвили Ш. А.* Школа жизни: Трактат о начальной ступени образования, основанный на принципах гуманно-личностной педагогики / Ш. А. Амонашвили. – М.: Издат. Дом Шалвы Амонашвили, 1998. – 75 с. – (Творческая лаборатория учителя). – Приложение к журналу "Народное образование".
7. *Амонашвили Ш. А.* Педагогическая симфония: избранные страницы / Ш. А. Амонашвили; уклад. О. Ф. Золотова. – К.: Плеяды, 2005. – 200 с. – (Відкритий урок. – Вип. 5–8).
8. *Китайгородская Г. А.* Методика интенсивного обучения иностранным языкам: [учебн. пособие] / Г. А. Китайгородская. – [2-е изд. испр. и доп.] – М.: Высшая школа, 1986. – 103 с.
9. *Коньшева А. В.* Современные методы обучения английскому языку / А. В. Коньшева. – [2-е изд.] – М.: Тетра Системс, 2004. – 176 с.
10. *Пометун О. І.* Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ / О. І. Пометун, О. А. Комар. – Умань: РВЦ "Софія", 2007. – 65 с.
11. *Коломієць Н. А.* Дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09 "Теорія навчання" / Наталія Андріївна Коломієць. – К., 2009. – 278 с.
12. *Семенчук Ю. О.* Формування мовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання" / Юліан Олексійович Семенчук. – К., 2007. – 280 с.
13. *Кривчикова Г. Ф.* Методика інтерактивного навчання писемного мовлення майбутніх учителів англійської мови: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання" / Галина Федорівна Кривчикова. – К., 2005. – 179 с.
14. *Зверев А.* 10 и 90 – новая статистика интеллекта / А. Зверев // Знание – сила. – 1997. – №5. – С. 92.
15. *Бонуэл Ч. К.* Непрерывность активного обучения: выбор методов деятельности для активизации учебной работы студентов в аудитории / Ч. К. Бонуэл // Университетское образование: от эффективного преподавания к эффективному учению: сб. ст.-рефератов по дидактике высшей школы. – Минск, 2001. – 298 с.
16. *e Learning World* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.elw.ru/magazine/18/?2>.
17. *Григальчик Е. К.* Обучаем иначе. Стратегия активного обучения / Е. К. Григальчик – Минск, 2003. – С. 13–14.
18. *Венцель К. Н.* Свободное воспитание / К. Н. Венцель. – М., 1993. – С. 96–97.
19. *Интенсивный курс французского языка = Le Français accéléré* / Г. Може, М. Брюезьер; ред. С. С. Водчиц; [на франц. яз.]. – М.: Международные отношения, 1992. – 188 с.